

ҮЛЭ КИНИНИ КИЭРГЭТЭР

*Киниттэн ордук Үчүгэй
Аан дойдуга туох да суох
Айар тутар, тилиннэрэр:
Суохтан баары үүннэрэр.
Кини буолан олоруу -
Айыы сизэрин тутуһуу:
Туһалаабы оноруу,
Үтүө суолга дьулуһуу!
Кыраттан да сырдык, дуолан
Чабылжанныы уот сабан,
Олор - Кини Бэрдэ буолан,
Куһаҕантан арабан!
С.Руфов*

ҮЛЭ СЫЛЫНАН!

Елена Прокопьева

Үйэттэн үйэни унуордаан,
Үлэни танара оностон,
Мин сахам норуота кэлбитэ,
Мин сахам сир дьолун билбитэ.
Үлэ диэн - бу олох үөрүүтэ,
Үлэхит үрдүккэ көтүүтэ,
Үгүһү — элбэҕи ситиитэ,
Үтүөкэн түмүккэ тийиитэ.
Үлэттэн үөскүүллэр чулуулар,
Үлэҕэ буһаллар улуулар,
Үлэ таас очуоһун дабайан,
Үгүс сыл эриирин самнаран!
Үлэни хоһууннар кыайаллар,
Үлэҕэ дьулуурдаах буоланнар,

Үлэттэн дьоллорун булаллар
Үгүс дьон махталын ыланнар.
ИЛ ДАРХАН бу үүммүт сылбытын
Айхаллаах үлэбэ анаата,
ИЛ ДАРХАН бу дьонун сыалбытын
Анааран бар -дьонно туһаайда!

ҮЛЭ

Иван Гоголев

Сылайдыым!.. Мин сүрэбим
Түөспэр ыллыыр чуумпутук,
Кини нүөйэр бүтүн сири
Тилэ көппүт кынат курдук.
Мин бүгүн ый анныгар
Үлэлээтим дуоһуйа,
Миигин кытта аттыбар
Үлэлэстэ хонуу, хайа.
Тунал былыт – мин үлэбэр
Кэппит быыллаах таһаһын,
Кинини тыа үрдүгэр
Сулустарга ыйаабытым.
Киэһэ күннүүн сынньанабыт.
Үлэ үрдүк үөрүүтүттэн
Дууһам сана быһыллыбыт
Бааһыналыы кэнии түстэ.
Үлэлээбэт суох аттыбар,
Күөх самыыр да түбүгэр,
Халлаан кэтит ытыһыгар
Чэр буолан күн төгүрүйэр.

ТЫА СИРИН САРСЫАРДАТА

Кондратьев А.

Күн уота, көмүс аалыытыныы,
Күндүл саҕахтан сиргэ тохтор,
Кыталык көтөр кынатыныы,
Кылбас гынаат, түннүгү сотор.

«Тура тардын», — диэн ыксаталаан,
Туус манан бөтүүк унаарытар.
Тумул тыаҕа тиин ыстаналаан,
Туорахтары кэбийэн ыһар.

Кырдалга үүммүт араас оттор
Кыһанан силбиккэ сууналлар.
Кырдыаҕас эмээхсин уот оттор,
Кыра отчуттар тураллар.

Тулалаан турар уу-чуумпуну
Тоҕо силэйэн, трактор эстэр.
Тойук-ырыа хотоол хонууну
Туруйа хаһыытыныы дьэгдьитэр.

Күргүөм үлэ күүрэр тэтимэ
Көрү-нары кынаттыыр ордук.
Кыыс кытарар, тэтэрэр имэ
Көрүүхтэн кэрэ буолбут курдук.

Тыа сириҥ талба сарсыардата,
Тыһыынча үөрүүнү бэлэхтээн,
Тутулар олохпун сырдатан
Тупса тур, үүнэ тур үлэттэн!

ҮЛЭ

Үөрэ истиэх тустааххын
«Үлэлиэбин!» - диэн тылы,
Үөрэ этиэх тустааххын
«Үлэлиибин!» - диэн тылы.

Үлэ - олох ис хоһооно,
Үлэтэ суох - олох суох.
Үлэ диэн дьол добуһуола,
Үлэтэ суох дьол да суох.

Үлэтэ суох хонуктар
Өлбүт дьоннор курдуктар,
Үлэтэ суох хонуктар
Өспүт чэчир курдуктар.

Үлэ диэн үтүө киһи,
Үйэлэргэ өлбөт мэнэ;
Үлэ диэн киһи чиэхэ,
Өрөгөйдөөх үрүң илгэ.

Үрүлүйэр үлэ эрэ
Сири симиир, киэркэтэр!
Айымныылаах үлэ эрэ
Дьон дууһатын үрдэтэр!
Үлэ айар куораттары,

Күнү, араай саадтарын,
Үлэ айар норуоттары,
Кинилэр күн санааларын.

Үлэ, үлэ, үлэ эрэ,

Айыаҕа кини эрэ
Күн сириҥ албан аатын –
Коммунизм алаһатын.

Үлэ диэн дьон аргыһа,
Олох үрдүк муудараһа.
Айыҥ тыыннаах гимнарда
Үлэ күнүн айхаллаан!

Тутун Өлбөт Мэнэ тааста
Көнүл Үлэни арбаан!
Күннэ тийэ дуорайдын
Үлэ диэн үрдүк талаан.

ҮЛЭ ДИЭН - ОЛОХ

Семен Данилов

Олох оноруута,
Олох олоруу улуу туоруута.
Ол иһин
Үрүлүйэр үлэ үгэнигэр
Үлэһит дьон өлүүнү үөтэрбэттэр.
Олох, дьол эрэ туһунан үлэ кэмигэр
Саргылаах санаанан
Үлэһиттэр үлэлиллэр.
Ким тааһы таһан
Дьыэлэри тутуааччы
Саҥа ыаллары саргылыыр ырааах;
Ким сири хорутан бурдук ыһааччы
Өлгөм үүнүүнү үүннэрэр баҕалаах.
Ким тимири эллээн ракеталары аһааччы

Тон сулустары тириэрэр ыраалаах.
Ким сир да анныгар суорбаны суорааччы
Күннээх олобу күлүмнэтэр сыаллаах.
Иччитэх тиэргэнигэр титирик олордооччу
Улуу садтар суугуннарын иһиллиир,
Оттон кырсаны бултаан былааны толорооччу
Олобу киэркэтэр
Үлэни кэрэхсиир.
Оттон бу мин уран албаһынан
Олох уһараабат уотун уматаммын,
Олобу эрэ уруйдуур, дьолу уһанар
Суоч-соботох ыра санаалаахпын.
Өрөгөйдөөх үрүлүйэр үлэ үгэнигэр
Үлэһит дьон өлүүнү үөтэрбэттэр.

ҮЛЭ ДЬОЛО

Саргылана Спиридонова-Кэрэмэс Кийиитэ

Холум аһылла, тиритэ,
Күннүктээн үлэлээтим.
Күүс-уох өһүллэр үлэтэ
Көрүүхтэн кэрэтин биллим.
Атахпын нэһиилэ сыһан,
Аа-дьуо дьиэбэр барабын.
Көмүс көлөһүммүн ыһан
Киэн туттардыы хаамабын.
Сөрүүн тыал миэхэ сипсийэр:
«Сэгээр, үлэһит киниэ,
Ыймахтаа дуу сэниэ эбэр
Ыраас салгыммыттан»,- диэн.

Дьибэр ийэкэм кэтэнэр,
Дьикти сылаас чэйн кутан.
Сарсынныга күүс эбиллэр
Үлэ дьолугар анаан.

ҮЛЭ КҮННЭРЭ

С.К. Кулачиков-Элэй

Күлүмэх дьыбардаах кыһын
Күнтэн күһэллэн күрэннэ,
Көмүрүө хаар күөнүттэн
Күөх оппут көһүннэ.

Үрүн күрүлгэннээх күммүт
Үөрүү бөбөнү үөскэттэ,
Үлэ-хамнас үксүн түмэн,
Үүрэн-түрүйэн аҕалла,

Саха киһитин саргыта,
Саадьаҕай ынах табыла
Санабыллаах саас барахсан
Сандааран, саймааран кэллэ.

Куолас бурдугу үүннэрэр,
Ходуһа отторун ходуйар,
Холу, быччыны имитэр
Хоодуот хонуктар кэллилэр.

ҮЛЭ ЫРЫАТА

С. Р. Кулачиков-Элэй

Үрэх, алаас үрдүнэн
Аалай күммүт табыста,
Өлгөм күүһү түмүнэн,
Үлэлиэбин, атастаар!
Улуу норуот күдэбэ,
Кырдыаҕастыын, эдэрдиин,
Кыайыылардаах үлэбэ
Кыттан кииртэ кэрэтин!

Үлэ - үөрүү, үлэ - дьол,
Үлэ - үүнэр, сайдар суол.
Ийэ дойду уруйун
Ылар үлэ геройа.

Айар үлэ үөрүүтүн
Улуу Октябрь биэрбитэ:
- Көнүл үлэ төлөнүн
Күөттээн иһин! - диэбитэ,
Күргүөмүнэн үлэбэ
Көбүтүһэн кириэбин,
Элбэх, кэрэ бэлэби
Ийэ сиргэ биэриэбин!

Үлэ үөрүү, үлэ дьол,
Үлэ үүнэр, сайдар суол.
Ийэ дойду уруйун
Ылар үлэ герой.

Хостуур үлэ хорсуна
Бастын үүнүү өлгөмүн,
Ылар сыһы мунгунан
Сылгы, ынах төрүүбүн.

Үлэ - Совет дойдутун
Ыстаал модун онгорор,
Бары норуот олобун
Быйанынан толорор.

Үлэ - үөрүү, үлэ - дьол,
Үлэ - үүнэр, сайдар суол.

ҮЛЭ ДЬОНО

Леонид Попов

Үлэ дьоно - көнө дьоннор,
Суобас курдук, ыраас дьоннор.
Үрдээбэттэр, намтаабаттар,
Былдыаспаттар, былдыаппаттар,
Барыс диэннэ баҕарбаттар,
Албан аакка кыһамматтар.
Үлэлииллэр - кыайалларын,
Онгороллор - сатыылларын.
Ийэ дойдум баайын-дуолун
Үлэ дьоно үүннэрбитэ.
Ийэ дойдум аатын-суолун
Үлэ дьоно урдэппитэ.
Өтүйэлээх сиэргээнэн,
Ыстыгынан, бөрүөнэн
Суруйаллар кинилэр
История кинигэтин!

ҮЛЭ САРСЫАРДАТА

Леонид Попов

Халлаан сырдаатабыан, -

Күммүт күндээрдэ,
Чыычаах ыллаатабыан, -
Күөнэх күөрэйдэ
Дьоллоох сарсыарданан,
Дойдум, айхаллан!
Үлэ үөрүүтүнэн,
Үлэ күнүнэн
Дойдум уһуктан ньиргийдэ!

Алдан тайбатыгар,
Ленам сиригэр,
Бүлүүм биэрэгэр
Дьаангым хайатыгар,
Бүлүүм биэрэгэр
Дьоллоох сарсыарданан,
Дьонкм, айхаллан!
Үлэ үөрүүтүнэн,
Үлэ күнүнэн
Үлэм дьонугар эбэрдэ!

Көхтөөх күргүөмүнэн,
Иллээх изйиинэн
Бар-дьон күүрэн турда.
Маннык сарсыарда,-
Айар дьулуһуулаах,
Алгыс аргыстаах!
Сахам сайылыгар
Сана сандаарбыт күн тыгар.

Үлэттэн дьоллонуу

Е.П. Сивцева-Күндэйэ

Үлэттэн дьолломмут киһини-
Көрүүхтэн кэрэ да буоллаҕа!

Иһиттэн барыта сырдыырын,
Харахтыын үөрэрэ кэрэтин.

Үлэбит куруутун батыһар,
Үйэбит тухары-аргыспыт.
Дьоллоохпут дэһэбит өрүүтүн,
Үлэлээх буоламмыт биһиги.

Үлэ баар-үрдүккэ сирдээччи,
Үтүөбэ эрэнэ тиэрдээччи.
Буһабыт, хатабыт ыстааллыы,
Үлэттэн дьолбутун буламмыт.

Үлэ дьоло

Күндэйэ

Тын хатыытыгар туран
Тимир көлөтүн мииннэн,
Аһам үлэлии барара.
Тымныыга, сылааска даһаны
Толлон турбат буолара.

Холхуос, совхуос саһаттан,
Тыраахтарын көрөрө.
Доһор онгостон көлөтүн,
Оһонньорум диирэ.
Эрэллээх көлөтүн хайгыыра.

Аһам курдук үлэһит дьон
Сахам сиригэр элбэхтэр.
Утуйар ууларын умнан
Түүннэри, күннэри түбүгүрэр,
Сахам хоһуун дьонноро.

Ааһан сиппэт идэлээхтэр

Бары үлэттэн дьолломмуттар.
Бэтилиэккэ чөмпүйүөннэрэ,
Үлэ албан аат геройдара,
Киэн туттабын эһигинэн.

Үлэ дьол

Анатолий Данилов –Аман

Үлэ баар алыптаах түгэн:
Хамсаан былчын сылайара,
Ону-маны соһон, сүгэн,
Эккэр көлөһүн тахсара.

Үлэлиир киһи хамсанар,
Онон мэлдьи үөрэ сылдьар.
Чэгиэн буоларга ананар,
Күн ахсын үлэҕэ кыттар.

Үлэлиир киһи хамнастаах,
Үтүө-мааны, баай олохтоох.
Үлэһит чиеһинэй ааттаах-
Дьэтигэр бастын олбохтоох.

Киһи үлэтинэн дьоллоох,
Дьэ кэргэнин онон иитэр.
Ким үлэлээбэт - ол сордоох,
Умнаһыт олоҕо күүтэр.

Үлэ барыта үчүгэй

Степан Иванович Тимофеев

Оонньуу-көр аргыстаах
Оҕо сааһым ааһыахтаах,

Тугу оччоѳо үлэлиэмий?
Туох идэлээх дэтиэмий?
Бары идэттэн бири талан
Баһылыахпын баѳарабын.
Үрдүк үөрэхтээх, билиилээх
Үлэһит буолар сыаллаахпын.
Ийэ дойдубар биллиилээх
Инженер буолуохтаахпын.
Баѳарабын сулустанан
Байыас даѳаны буолуохпун.
Халампаас харахтанан
Харабылга туруохпун.
Лётчик да буолбут киһи –
Кый ыраах көтүү этэ...
Туох да иннигэһи
Тулуппакка туоруох этэ.
Эбэтэр капитан буолуоѳум,
Эһсэр баалы тыырдарыам.
Хоту-соѳуруу устуоѳум,
Ырааѳынан ыырданыам.
Хамандыыр да буолларбын
Хата сирдэриэ суох этим.
Сага форма таһаһы
Саманнык өрүү кэтиим.
Милиция ытыктанар, –
Бэрээдэги көрөр кини.
Мин эмиэ бытыктанан
Милиционер буолуом кэлин.
Үлэ барыта үчүгэй,
Идэ барыта бочуоттаах.
Туох үлэһит буоларым
Бэйэбиттэн туттаахтаах.
Бары идэттэн бири талан

Баһылыахпын баҕарабын.
Ыарыыны ылгыыр, ыраастыыр
Ыраах ордук врачтыыр.
Ыалдыбыт дыону эмтиэҕим,
Ырысыап суруйан биэриэҕим.
Үтүөрпүт киһим илиибин тутуо,
Үөрэн-көтөн баһыбалыа.
Ол олус кэрэ,
Ол биллэр үчүгэйэ.
Оттон учуутал буол арай...
Оҕолору үөрэтиим.
Оскуолаҕа – оной-соной...
Оҕолоор, оргууйун, – диим.
Үкчү үтүөлээх учууталлыы,
Үчүгэйдик үөрэт дуу...
Оччоҕо дыон убаастыа –
Оҕолуун, оҕонньордуун.
Суруйааччы буолан туруум,
Суруйуум Суорун Омоллооннуу,
Күннүк курдук олонхолуум,
Атахпын ууруум оллооннуу.
Үгүс поэманы, романы
Үллэннэтэн суруй-суруй...
«Дьокуускайды суруйбут аны, –
Дыон этиэ, – уруй-уруй!»
Үлэ барыта үчүгэй
Идэ барыта бочуоттаах,
Туох үлэһит буоларым
Бэйэбиттэн тутулуктаах.
Бары идэттэн бири талан
Баһылыахпын баҕарабын.
Охоноос дьээдьэ кэриэтэ,
Оһохчут да буолуохпун

Наһаа баҕарыам этэ, –
Наада оһохчут идэтэ.
Суһал, сыыдам айаннаах
Суоппар даҕаны буоллахха,
Сохуйуоххут дуо ама,
Субу идэни таллахпына.
Таһаҕас бөҕөнү таһыабым,
Дьону эмиэ тиэийиэбим.
Хаар, ардах да буоллун,
Ханна баҕарар тиэрдииэбим.
Баҕарабын; – «Бугуһуйан,
Тракторист дии!» – дэтиэхпин,
Сирэлийэн-бурулуйан
Сир бөҕөнү тиэриэхпин.
Уһулуччу наадалаах
Уус киһи идэтэ,
Сайаҕас ыраас салгыннаах
Саҥа дьыэ тутуом этэ.
Онно олорор ыаллар
Олус хайҕаан үөрдүттэр.
Ойуччу даҕаны уус киһи
Онорбут эбит диэтиннэр.
Монтёр эмиэ буолуом этэ,
Тимир тыгырах кэтэ-кэтэ,
Остоолбоҕо хатаастыам,
Уоттары сандаардыам.
Дьыэ иһэ күндэлэс,
Дьыэ иһэ сып-сырдык.
Дьэ үчүгэй буолбат дуо,
Чэмэлийэн түһэн кырдык.
Дьон хайгыыр, астынар,
Дьонно отой сирдэрбэт,
Майгылаах гизэнэ бастына

Маньһыт буолар эмиэ бэрт.
Сүөһүлэрбэр от киэнин
Сүмэһиннээбин буллартыам,
Ыанньыйбыт ынахтарбын
Ыамнарыгар аҕалтыам.
Продавец да үчүгэй дии,
Маҕаһыыҥна турабын.
Мичилиннии-мичээрдии,
Бэчиэнньэни уунабын.
Оҕолор үөрэллэр,
Олус үчүгэй продавец
Биһиэнэ дэһэллэр,
Бэркэ диэн хайгыыллар.
Арай бухгалтер буолан тур,
Ачыкы үрдүнэн көрүтэлээ.
Субу курдук лаһырҕатан,
Суот туорабын тардыталаа.
Хара баһаам үлэһиттэр
Хамнастарын күүтэллэр.
Биир харчыга тийэ мин
Ааҕан-суоттаан биэрэбин.
Үлэ барыта үчүгэй,
Идэ барыта бочуоттаах.
Туох үлэһит буоларым
Бэйэбиттэн тутахтаах.
Бары идэттэн бири талан
Баһылыахпын баҕарабын.

Күндэ

Тырактарыыс

Үрэхтэр муустара
Курулуу-харылыы усталлар
Күөрэлэннэс муустарга
Үөһээ халлаан күнүн
Күлүмүрдэс уотун
Кустуктарын өгнөрө

Кубулуһа оонньуулар.
Хабараан ыстаал ырыата
Халлаанга тахсан сатарыйар.
Хатан тимир тыраактарынан
Үрдүк сирим үллэр
Көхсүгэр
Үлэлээн- үллэннэтэн иһэбин.
Онньуулаах-көрдөөх
Олус үтүө сааска
Унуоргута көстүбэт
Унаарыгас-тунаарыгас
Улуу буолалары
Омуннаах массыынанан
Тиэритэ уурталаан
Тибилитэн иһэбин...
Сииктээх сирим
Симэһинин инэринэн,
Үллэн-сайдан,
Үүнэн тахсан,
Кыһыл көмүс туорах
Кырылыы кутулуоҕа.
Хара буору хайа тардар
Хатан ыстаал сэбим
Холкуостары үксэтиэ,
Хомууналары олохтуо,
Эргэтээҕи үйэ
Эрэйдээх үлэтин
Эһэргэ-тэбэргэ кэллибит...
Сордоох муннаах сухаҕа
Кунан оҕус эрэйдээх
Кутуруга чоронолурун
Сотору аҕай ууратыахпыт.
Кылбаҕар күн анныгар,
Тумарый манан халлаанга,
Туруйалар хаһыытаһаллар,
Кыҥкынаһа ыллыыллар...
Харыйа сиикээттэр
Хаардара ууланнар,
Тыһыынчанан кэмнэрдээх
Тымырдар уулара
Кытыл ыарҕаларын быыстарынан
Кылыгыраһа сүүрдүлэр.
Үтүө үөрүүлээх дойдубут
Үрдүктүүрэ саалыгар
Охсуулаах үлэни
Оргутан иһэбит.

Үлэттэн дьоллонуу

Үлэттэн дьолломмут киһини-
Көрүүхтэн кэрэ да буоллаҕа!
Иһиттэн барыта сырдыырын,
Харахтыын үөрэрэ кэрэтин.

Үлэбит куруутун батыһар,
Үйэбит тухары-аргыспыт.
Дьоллоохпут дэһэбит өрүүтүн,
Үлэлээх буоламмыт биһиги.

Үлэ баар-үрдүккэ сирдээччи,
Үтүөҕэ эрэнэ тиэрдээччи.
Буһабыт, хатабыт ыстааллыы,
Үлэттэн дьолбутун буламмыт.

Күндэйэ

Үлэ дьоло

Тың хатыытыгар туран
Тимир көлөтүн мииннэн,
Аҕам үлэлии барара.
Тымныыга, сылааска даҕаны
Толлон турбат буолара.

Холхуос, совхуос саҕаттан,
Тыраахтарын көрөрө.
Доҕор оностон көлөтүн,
Оҕонньорум диирэ.
Эрэллээх көлөтүн хайгыыра.

Аҕам курдук үлэһит дьон
Сахам сиригэр элбэхтэр.
Утуйар ууларын умнан
Түүннэри, күннэри түбүгүрэр,
Сахам хоһуун дьонноро.

Ааҕан сиппэт идэлээхтэр
Бары үлэттэн дьолломмуттар.
Бэтилиэккэ чөмпүйүүннэрэ,
Үлэ албан аат геройдара,
Киэн туттабын эһигинэн.

